

પંચ પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનો સંક્ષિપ્ત ભાવાર્થ
તથા શ્રી રત્નાકર પચ્ચીશી.

આજ્ઞા અને
છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

શા. બાલાભાઈ કકલભાઈ,

ઠે. માંડવીની પોળમાં, નાગજીભુદરની પોળ,
અમદાવાદ.

સંવત ૧૯૮૬.

પ્રત ૫૦૦.

સને ૧૯૩૦.

શાન્તિવિજય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ઈશ્વરલાલ કેશવલાલ અને
માણેકલાલ માધવજીએ છાપ્યું. ઢીંકવા ચોકી, -અમદાવાદ.

કર્તા અમૂલ્ય.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૩૮૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પ્રતિબદ્ધ સૂત્રોનો સંગ્રહ
ભાષાઈ લાલા રત્નાકર પંથોરા

વિનય પૃષ્ઠ: ૪૬૯૫

મતિઠમાણનાં સૂત્રોનો સંક્ષિપ્ત ભાવાર્થ.

તવકાર (પંચમંગલ સૂત્ર)—આમાં અરિહંત, સિદ્ધ, આર્યાય, ઉપાધ્યાય તથા સાધુ એ પાંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે. એથી સર્વ પાપ તથા વિદ્વેનો દૂર થાય છે.

પંચિદિય—આમાં આચાર્યના^૧ છત્રીશ ગુણોનું વર્ણન છે અને તે ક્રિયા કરતાં પ્રારંભમાં સ્થાપના સ્થાપતી વખતે બોલાય છે.

પ્રણિપાત (ખમાસમણ)—આથી દેવગુરુને વંદન કરાય છે.

ઈચ્છકાર—આથી ગુરુને સુખશાતા પૂછાય છે.

ઈરિયાવાહય, તરસઉત્તરી—આથી હાલતાં ચાલતાં લાગેલાં પાપને દૂર કરવામાં આવે છે.

અન્નતથ—આમાં કાઉસ્સગ્ગના સોળ આગાર (છટ)નું વર્ણન છે.

લોગસ્સ (નામસ્તવ)—આમાં ચોવીશ તીર્થકરની નામપૂર્વક સ્તુતિ છે.

કરેમભંતે—આ સામાયિક લેવાનું પચ્ચખ્ખાણુ છે. એમાં સામાયિક લઈને નિંદા, વિકથા વિગેરે ન કરવું તે બતાવ્યું છે.

સામાઈઅવયળ્લુત્તો—આમાં સામાયિક એ બે ઘડીનું ચારિત્ર છે. તે બતાવ્યું છે અને તેથી તેનું વારંવાર કરવાપણું બતાવ્યું છે. તે સામાયિક પારતી વખતે બોલાય છે.

જગચિતામણિ—આ ગૌતમસ્વામીએ રચેલું ચૈત્યવંદન છે. એમાં અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર બિરાજેલા ચોવીશ તીર્થકર તથા બીજા પણ તીર્થકરો તથા તીર્થાને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.

૧ સાધુસમુદાયમાં મુખ્ય હોય તે અ ચાર્ય કહેવાય છે.

જાંકિચિ—આમાં જે કોઈ નામરૂપે તીર્થ હોય તેને તથા ત્રણ લોકમાં રહેલી જિનપ્રતિમાઓને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે. નમુત્યુણું (શકસ્તવ)—ઈંદ્ર મહારાજ જ્યારે ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે ત્યારે આ સૂત્ર બોલે છે. એમાં ભગવાનના ગુણોનું વર્ણન છે. જાવંતિ એઈઆઈ—આમાં ત્રણે લોકમાં રહેલી પ્રતિમાઓને નમસ્કાર કર્યો છે.

જાવંત કેવિ સાધુ—આમાં ભરત, ઐવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અંદર રહેલા સાધુ, સાધ્વીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે.

નમોડર્હત—આમાં પંચ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કર્યો છે. આ સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિનું રચેલું છે.

ઉવસગ્ગહરં—આ શ્રી પાર્શ્વનાથનું ગુણસ્તુતિરૂપ સ્તવન શ્રી ભદ્ર-બાહુસ્વામીનું કરેલું છે, તે સર્વ વિઘ્નોના નાશ કરનાર છે.

જય વીયગય—આમાં પ્રભુની પાસે કેટલીએક ઉત્તમ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે.

અરિહંત એઈઆણું (ચૈત્યસ્તવ)—આમાં જ્યાં દેવવંદન કરતા હોઈએ તે એક દહેરાની પ્રતિમાઓને વંદન કરવામાં આવ્યું છે.

કહ્લાણુકંદં—આની પહેલી ગાથામાં શ્રી ઋષભદેવ, શાન્તિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ છે. બીજી ગાથામાં સર્વજિનની, ત્રીજીમાં જ્ઞાનની અને ચોથીમાં શાસનદેવની સ્તુતિ છે.

સંસારદાવા—પહેલી ગાથામાં શ્રીમહાવીરસ્વામી વિગેરેની, તેમજ બાકીની ગાથાઓમાં ઉપર પ્રમાણે શ્રી હરિભદ્રસૂરિની રચેલી સ્તુતિઓ છે.

પુખખરવર્દી (શ્રુતસ્તવ)—આમાં હાલમાં વિચરતા તીર્થંકરોની તથા જ્ઞાનની સ્તુતિ છે.

સિદ્ધાણું બુદ્ધાણું (સિદ્ધસ્તવ)—આમાં સર્વ સિદ્ધ, મહાવીર-
સ્વામી, નેમિનાથ તથા અષ્ટાપદ ઉપર, વિરાજમાન ચોવીશ
તીર્થંકરોની સ્તુતિ છે.

વેંચાવચ્ચગરાણું—આથી સમકિતી દેવોને સંભારવામાં આવે છે.
ઈચ્છામિ ઠામિ—આથી આખા દિવસમાં લાગેલાં પાપને સામાન્ય
રીતે જાહેર કરી તેની માફી માગવામાં આવે છે.

નાણુંમિ—આ આઠ ગાથામાં જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારોના
ભેદોનું વર્ણન છે.

વાંદણા (સુગુરુવંદન)—આથી સુગુરુને વંદન કરી તેમની પ્રત્યે
થયેલા દોષોની ક્ષમા યાચવામાં આવી છે.

સાત લાખ—આમાં ત્રણ ભુવનમાં રહેલા ચોરાશી લાખ યોનિવાળા
જીવો પૈકી પોતાથી જે જીવો હણાયા હોય તે બાબત મિચ્છા-
મિદુઃકરં દેવામાં આવ્યો છે.

અઢાર પાપસ્થાનક—આમાં સર્વ મળીને અઢાર પ્રકારે પાપ
બંધાય છે તેનાં નામ છે અને તેવી રીતે કરેલાં પાપની ક્ષમા
માગવામાં આવી છે. (મિચ્છાદુષ્ટત દેવામાં આવ્યો છે.)

સંવરસવિ—આમાં લાગેલાં પાપને અતિ ટુંકામાં કહેવા સાથે
તેની માફી માગવામાં આવી છે.

વંદિતુ (શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્ર)—આથી દ્રાવકને બાર વ્રત વિગેરેમાં
લાગેલા દોષોને બહુ દિલગીરી સાથે વિસ્તાસ્થી જાહેર કરી
તેવા દોષો ફરીથી ન લાગે તેવી ઇચ્છા સાથે તે બાબત માફી
માગવામાં આવી છે.

અબ્ભુકિચ્ચો (ક્ષામણક સૂત્ર)—આથી પૂજ્ય ગુરુ મહારાજ પ્રતિ
આપણાથી જે જે અપરાધ થયા હોય તે જાહેર કરી તેમની
પાસે માફી માગવામાં આવે છે.

આચાર્ય ઉવજ્ઞાએ—આમાં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, વિગેરે સકળ સંઘ તથા અન્ય સર્વ જીવો ઉપર ક્રોધ થયો હોય તો તેની તથા તેઓના જીવ જ કાંઈ અપરાધ થયા હોય તે બાબતની માફી માગવામાં આવી છે.

નમોઽસ્તુ—આ શ્રી વીરપરમાત્માની સ્તુતિ છે, તે સાંજે દેવક્ષી પ્રતિક્રમણમાં બોલાય છે. પૂર્વમાંથી ઉદ્ધરેલ છે.

વિશાલલોચન—આ પણ શ્રી વીરપ્રભુની સ્તુતિ છે, તે સવારે રાઈ પ્રતિક્રમણમાં બોલાય છે. પૂર્વમાંથી ઉદ્ધરેલ છે.

સુઅદેવયા—આ શ્રુતદેવીની સ્તુતિ છે.

જિએખિત્તે—આ ક્ષેત્રદેવીની સ્તુતિ છે.

કમલદલ—આ શ્રુતદેવીની સ્તુતિ છે, તે સ્ત્રીઓ ઉપર જણાવેલ સુઅદેવયાની સ્તુતિને બદલે કહે છે.

યસ્યાઃ ક્ષેત્ર—આ ક્ષેત્રદેવીની સ્તુતિ છે.

જ્ઞાનાદિ—આ ભુવનદેવીની સ્તુતિ છે.

(આ બંને સ્તુતિઓ પાશ્વિક પ્રતિક્રમણમાં બોલાય છે.)

અઢ્ઢાઈજજેસુ (મુનિવંદન સૂત્ર)—આથી અઢીઢીપમાં રહેલા સર્વ મુનિઓને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે.

વરકનક—આથી ઉત્કૃષ્ટ કાળે થતા એકસો સીત્તેર તર્થકરોને વંદન કરવામાં આવે છે.

લઘુશાંતિ—શ્રી નાડુલ નગરમાં મરડી હઠાવવા શ્રી માનદેવસૂરિએ આ સ્તોત્ર રચ્યું છે. એને લણવાથી, સાંભળવાથી તથા તેના વડે મંત્રેલું જળ છાંટવાથી સર્વ રોગો દૂર થાય છે અને શાન્તિ ફેલાય છે.

ચઉક્તસાય—આ શ્રી પાર્શ્વનાથનું ગુણસ્તુતિરૂપ ચૈત્યવંદન છે.

ભરહેસર—આમાં પ્રહ્લયર્થવાળા તથા ખીજી રીતે ગુણવાન થયેલા પ્રાતઃસ્મરણીય^૧ ઉત્તમ પુરૂષો અને સ્ત્રીઓના નામો ગણાવ્યાં છે.

મન્ડજીજાણુ—આ સન્નિધિમાં શ્રાવકને કરવા યોગ્ય છત્રીશ કૃત્યોનું વર્ણન છે.

સકલતીર્થ (તીર્થવંદના)—આમાં ત્રણ લોકની અંદર આવેલા શાશ્વતા અશાશ્વતા ચૈત્યો તથા તેની અંદર રહેલી પ્રતિમાઓની સંખ્યા બતાવી તેઓને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે. આ સૂત્ર શ્રી જીવવિજયજીએ રચેલ છે.

સ્નાતસ્યા—શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના શિષ્ય બાલાચંદ્રસૂરિની રચેલી આ મહાવીરસ્વામી વગેરેની સ્તુતિ છે,

સકલાર્દત—શ્રીત્રિષષ્ઠિશલાકા પુરૂષચરિત્રના પ્રારંભમાં મંગળાચરણ તરીકે શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યનું રચેલું આ ચૈત્યવંદન છે. એમાં ચોવીશ તીર્થકરની જૂદા જૂદા સ્લોકથી સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

અગ્નિતશાન્તિ—શ્રીનંદિષેણસૂરિનું રચેલું આ અગ્નિતનાથ અને શાન્તિનાથનું લેણું સ્તવન છે. શ્રીશત્રુજય ઉપર આ બન્ને ભગવાનનાં દેરાં સામસામાં હતાં, પણ આ પ્રમાણે બંને પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં તે એકહારમાં આવી ગયાં એમ કહેવાય છે.

નૃહત્તશાન્તિ—ભગવાન જન્મે છે ત્યારે તેમને મેરૂપર્વત ઉપર ન્હવરાવવા ઇંદ્રો અને દેવતાઓ લાઇ જાય છે. ત્યાં તેમને ન્હવરાવ્યા પછી તેઓ આ શાન્તિપાઠ બોલે છે. આની અંદર અનેક જીવોની અનેક પ્રકારે શાન્તિ ઇચ્છવામાં આવી છે. અને આ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની માતા શિવાદેવીએ દેવીપણામાં રચેલી છે એમ કહેવાય છે.

અતિચાર—આ પાખી વગેરે પ્રતિકમણુ વખતે પાંચ આચારમાં

તથા ખાર વ્રત વિગેરેમાં લાગેલા દોષો દૂર કરવા માટે બ્રોહ્મ-
વામાં આવે છે. તેમાં નીચે જણાવેલી બાબતોમાં લાગતા
દૂષણો બતાવેલા છે.

જ્ઞાનાચાર—જ્ઞાનને લણવું તથા લણાવવું તે.

દર્શનાચાર—સમકિત પાળવું તથા પળાવવું તે.

ચારિત્રાચાર—સંયમ પાળવું તથા પળાવવું તે.

સમકિત—શુદ્ધ દેવ, શુર અને ધર્મની પરીક્ષા કરી તે ઉપર
શ્રદ્ધા રાખવી તે.

પહેલું વ્રત—જીવહિંસા ન કરવી તે.

બીજું વ્રત—ખોટું ન બોલવું તે.

ત્રીજું વ્રત—ચોરી ન કરવી તે.

ચોથું વ્રત—બ્રહ્મચર્યનો નિયમ કરવો તે.

પાંચમું વ્રત—ધન, ધાન્ય, તથા સોનું, રૂપું અને ઘર હાટ વિગેરેનું
પ્રમાણ કરવું તે.

છઠું વ્રત—જીંદગી સુધી દિશાઓ તથા વિદિશાઓમાં (ખુણા-
ઓમાં) જવા-આવવાનું પ્રમાણ કરવું તે.

સાતમું વ્રત—ન ખાવા લાયક પદાર્થોનો તથા પાપવ્યાપારોનો
ત્યાગ કરવો અને ખાવા પીવા તથા પહેરવા ઓઢવાની ચીજો
માટે દરરોજ નિયમ ધારવા તે.

આઠમું વ્રત—જેનાથી નકામું પાપ લાગે એવો બાબતો નિંદા,
વિકથા વિગેરે તથા રમવા જોવાની બાબતો નાટક, લવાયા,
ગંજીયો, ચોપાટ વિગેરેનો ત્યાગ કરવો તે.

નવમું વ્રત—દરરોજ શાંત ચિત્ત રાખીને સામાયિક કરવું તે.^૧

દશમું વ્રત—આખા દિવસમાં દશ સામાયિક કરી ભણવું, ગણવું
પણ બીજું ગૃહકાર્ય કે વ્યાપારાદિ કાંઈ ન કરવું તે.

અંગ્યારમું વ્રત—દરેક મહિનામાં આઠમ, ઐદશ વિગેરે તિથિએ
અને પર્વના દિવસોએ પોસહ કરવો તે.

ખારમું વ્રત—પોસહને પારણે મુનિરાજને વહોરાવી પછી જમવું તે.

સંલેપાણા—મરણ સમયે ભવિષ્યની ગતિ સુધારવા માટે વ્રત,
પચ્ચખાણ કરવાં તે.

ખાહ્યતપ—જેને બીજાઓ દેખી શકે એવો ઉપવાસાદિ તપ કરવો તે.

અભ્યંતરતપ—જેને બીજાઓ ન દેખી શકે એવો પશ્ચાન્તાપ,
વિનયાદિ તપ કરવાં તે.

વીર્યાચાર—ધર્મ સંબંધી ક્રિયાઓ તથા કાર્યોમાં પોતાની શક્તિનો
સદુપયોગ કરવો તે.

પડિસિદ્ધાણું કરણે—જેણે કાંઈ વ્રતો ઉચ્ચરેલા ન હોય તેને
આળોવવાના અતિચાર.

આ સર્વમાં લાગેલા દોષો અતિચારમાં જણાવેલા છે; અને
તેની માફી માગવામાં આવી છે.

સંતિકરં—શ્રી મુનિસુંદરસૂરિએ રચેલું આ શ્રીશાન્તિનાથનું સ્તોત્ર
છે. તેની અંદર કેટલાએક દેવ તથા દેવીઓની આપણા
રક્ષણને માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે.

તિજયપહુત્ત (સમતિશત જિનસ્તોત્ર)—આ સ્તોત્રમાં ઉત્કૃષ્ટ
કાળે થયેલા એકસો સિત્તેર તીર્થંકરની સ્તુતિ છે. શ્રીમાનદેવ-
સૂરિએ કોઈ વખતે શ્રીસંઘમાં વ્યંતરે કરેલા ઉપસર્ગ દૂર કરવા
આ રચ્યું છે.

નમિઉણુ(મહાભયહર સ્તોત્ર)—આ શ્રી માનતુંગસૂરિએ રચેલું શ્રીપાર્શ્વનાથનું સ્તોત્ર છે. એક સ્થિર ચિત્તે ભણવાથી મોટા મોટા ભય તથા વ્યાધિઓ નાશ પામે છે.

ભક્તામર—આ પણ શ્રીમાનતુંગસૂરિએ રચેલું શ્રી આદિનાથનું સંસ્કૃત સ્તોત્ર છે. આ આચાર્ય મહારાજને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ તેમની શક્તિની પરીક્ષા માટે ૪૮ બેડીઓ પહેરાવી હતી. તેઓ જેમ જેમ શ્લોકો રચતા ગયા તેમ તેમ તે બેડીઓ ઝુટતી ગઈ. ૧ આથી જૈનધર્મની બહુ ઉન્નતી (ચઢતી) થઈ અને રાજા જૈનધર્મમાં પ્રીતિવાળો થયો. આને ભણવાથી ઈચ્છા પ્રમાણે આરોગ્ય (રોગ રહિતપણું) તથા લક્ષ્મી મળે છે.

કંદ્યાણુમંદિર—આ શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિએ રચેલું શ્રી પાર્શ્વનાથનું સ્તોત્ર (સ્તવન) છે. શ્રી ઉજ્જયિની નગરીમાં મહાકાળ નામના જૈનમંદિરમાં શ્રી પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમા હતી, તેને બ્રાહ્મણોએ શિવલિંગ પધરાવી ઢાંકી દીધી હતી, બાદ આ સ્તોત્રના રચનાર આચાર્યમહારાજ ત્યાં ગયા અને આ સ્તોત્ર રચ્યું. તેનો અગ્યારમો શ્લોક રચતાં તે લિંગ ફાટ્યું અને પ્રતિમાજી પ્રગટ થયાં. આને ભણવાથી સર્વ પ્રકારનાં વિદ્વેષો નાશ પામે છે ને સુખ મળે છે.

રત્નાકર પચ્ચીશી—આ રત્નાકરસૂરિનો રચેલી પ્રભુસ્તુતિ છે. એમાં આચાર્ય મહારાજે પોતામાં રહેલા દોષો તથા અવગુણોની નિંદા કરી છેવટે સમકિતની યાચના (માગણી) કરી છે.

શ્રી રતનાકર પચ્ચીરી.

(૧) મંગળાચરણ ઉપજાતિ.

શ્રેયઃ શ્રિયાં મંગલકેલિસદ્ય, નરેન્દ્રદેવેન્દ્રનતાંઘ્રિપદ્ય ।

સર્વજ્ઞ સર્વાતિશયપ્રધાન, ચિરં જય જ્ઞાનકલાનિધાન ॥ ૧ ॥

હરિગીત.

મંદિર છે મુક્તિતાણી માંગદ્ય કિડાના પ્રમુ,
ને ઇંદ્ર નર ને દેવના સેવા કરે તારી વિભુ;
સર્વજ્ઞ છે સ્વામી વળી શિરદાર અતિશય સર્વના,
ધણું જીવ તું ધણું જીવ તું ભંડાર જ્ઞાન કળા તણા.

(૨) અભિધેય સૂચના.

જગત્ત્રયાધાર કૃપાવતાર, દુર્વારસંસારવિકારવૈદ્ય ।

શ્રી વૈષ્ણરાગ ત્વયિ મુગ્ધભાવાદ્વિજ્ઞ પ્રભો વિજ્ઞપયામિ કિંચિન્ ॥૨॥

ત્રણ જગતના આધાર ને અવતાર હે કરજી તણા,
વળી વૈદ્ય હે દુર્વાર આ સંસારનાં દુઃખો તણા;
વીતરાગ વદ્ધસ વિશ્વના તુજ પાસ અરજી ઉચ્ચરે,
જાણો છતાં પણ કહી અને આ હૃદય હું ખાલી કરે.

(૩) બાળક જેવા નિખાલસપણાથી, વિનંતિ

.કરવાનો નિર્ણય.

કિં બાલલીલાકલિતો ન બાલઃ, પિત્રોઃ પુરો જલ્પતિ નિર્વિકલ્પઃ

તથા યથાર્થ કથયામિ નાથ, નિજાશય સાનુશયસ્તવામે ॥ ૩ ॥

શું બાળકો માખાપ પાસે બાળકિડા નવ કરે,
ને મુખમાંથી જેમ આવે તેમ શું નવ ઉચ્ચરે;

તેમજ તમારી ખસ તારક આજ લોળાભાવથી,
જેવું બન્યું તેવું કહું તેમાં કશું ખોટું નથી.

(૪) દાન, શિયણ, તપ અને ભાવના વિનાનું
વ્યર્થ લવણમાણ.

દત્તં ન દાનં પરિશીલિતં ચ, ન શાલિ શીલં ન તપોઽભિતપ્રે ।
શુભો ન ભાવોઽપ્યભવદ્ભવેઽસ્મિન, વિભો મયા भ्रांतमहो મુષૈવ ॥૪॥

મેં દાન તો દીધું નહિ અને શિયળ પણ પાડ્યું નહિ,
તપથી દમી કાયા નહિ શુભ ભાવ પણ ભાવ્યો નહિ;
એ ચાર ભેદે ધર્મમાંથી કાંઈ પણ પ્રભુ નવ કર્યું,
મહાર્જે ભ્રમણ લવણાગરે નિષ્કળ ગયું નિષ્કળ ગયું !

(૫) કપાયના બંધનથી પ્રભુને ભજવાની અશક્તિ.

દગ્ધોઽગ્નિના ક્રોધમયેન દષ્ટો, દુષ્ટેન લોભાશ્ચ્યમહારગેણ ।
મસ્તોઽભિમાનાજગરેણ માયાજાલેન વદ્ધોઽસ્મિ કથં મજે ત્વામ્ ॥૫॥

હું ક્રોધ અગ્નિથી બળ્યો વળી લોભ સર્પ ડશ્યો મને,
ગળ્યો માનરૂપી અજગરે હું કેમ કરી વ્યાવું તને ?
મન મહાર્જે માયા જાળમાં મોહન ! મહા મુંઝાય છે,
ચી ચાર ચારો હાથમાં ચેતન ઘણો અગદાય છે.

(૬) મત્કર્મને અભાવે ભવોની નિષ્કળતા.

કૃતં મયાઽમુત્ર હિતં ન ચહે, લોકેઽપિ લોકેશ મુત્ત્વં ન મેઽભૂત ।

અમ્માદૃશાં કેવલમેવ જન્મ જિનેશ જજ્ઞે ભવપૂરણાય ॥ ૬ ॥

મેં પરભવે કે આ ભવે પણ હિત કાંઈ કર્યું નહિ,
તેથી કરી સંસારમાં મુખ અડપ પણ પામ્યો નહિ;
જન્મો અમારા જિનજી ! ભવ પૂર્ણ કરવાને થયા,
આવેલ બાજી હાથમાં અજાનથી હારી ગયા.

(૭) મનની પાપાણથી પણ વિશેષ કઠોરતા.

મન્યે મનો યન્ન મનોજ્ઞવૃત્તં, ત્વદાસ્યપીયૂષમચૂલમાન્ત ।

•દ્રુતં મહાનંદરસં કઠોર-મસ્માદ્દશાં દેવ તદગ્મતોઽપિ ॥ ૭ ॥

અમૃત ઝરે તુજ મુખરૂપી અંદરથી તો પણ પ્રભુ,
ભિન્ન નહિ મુજ મન અરેરે ! શું કરું હું તો વિભુ;
પૃથ્વરથકી પણ કંઠણ માટે મન ખરે ક્યાંથી દ્રવે,
મરકટ સમુ આ મનથકી હું તો પ્રભુ હાથે હવે.

(૮) દુષપ્રાપ્ય રત્નત્રયીનું પ્રમાદવડે ગુમાવવું.

ત્વત્તઃ સુદુષપ્રાપ્યભિદં મયાપ્રં, રત્નત્રયં ભૂરિ ભવન્નમેણ ।

પ્રમાદનિદ્રાવશતો ગતં તન્, કસ્યાપ્રતો નાયક પૂત્કરોમિ ॥ ૮ ॥

ભૂમતા મહા લવસાગરે પામ્યો પસાયે આપના,
જે જ્ઞાન દર્શન ચરણરૂપી રત્ન તો દુષ્કર ઘણું;
તે પણ ગયા પરમાદના વશથી પ્રભુ કહું છું ખરું,
કેળી કને કિરતાર આ પોકાર હું જઈને કરું ?

(૯) વૈરાગ્ય, ધર્મ વિધાનો દુરૂપયોગ.

વૈરાગ્યરંગઃ પરવંચનાય, ધર્મોપદેશો જનરંજનાય ।

વાદાય વિદ્યાધ્યયનં ચ મેઽમુન્, કિયદ્ બ્રુવે હાસ્યકરં સ્વર્માશ ॥ ૯ ॥

કગવા વિભુ આ વિશ્વને વૈરાગ્યનાં રંગો ધર્યા,
ને ધર્મના ઉપદેશ રંજન લોકને કરવા કર્યા;
વિદ્યા ભણ્યો હું વાદ માટે કેટલી કથની કહું,
સાધુ થઈને બહારથી દાંભિક અંદરથી રહું.

(૧૦) મુખ, ચક્ષુ તથા મનનો દુરૂપયોગ.

પરાપવાદેન મુખં સદોષં, નેત્રં પરસ્ત્રીજનવીક્ષણેન ।

ચેતઃ પરાપાયવિચિંતનેન, કૃતં ભવિષ્યામિ કથં વિમોહં ॥ ૧૦ ॥

મેં મુખને મેલું કર્યું દોષો પરાયા ગાઇને,
ને નેત્રને નિહિત કર્યાં પરનારીમાં લપટાઇને;
વળી ચિત્તને દોષિત કર્યું ચિત્તી નઠાઈ પરતાઈ,
હે નાથ ! માઈ શું થશે ચાહ્યાક થઈ ચુક્યાં ગાઈ.

(૧૧) કામાંધ થઈ આત્માને ઉપજાવેલી પીડા.

વિઙ્ગવિતં યત્સ્મરધસ્મરાર્તિ, દશાવશાત્સ્વં વિષયાંધણેન ।

પ્રકાશિતં તદ્ભવતો હ્રિયૈવ, સર્વજ્ઞ સર્વ સ્વયમેવ વેત્સિ ॥ ૧૧ ॥

કરે કાળજાને કતલ પીડા કામની ખિહામણી,
એ વિષયમાંબની અંધ હું વિઙ્ગબના પામ્યો ઘણી;
તે પણ પ્રકાશ્યું આજ લાવી લાજ આપતણી કબે,
જાણેા સહુ તેથી કહું કર માફ મારા વાંકને.

(૧૨) મતિભ્રમથી કરેલાં આકાર્યો.

ધ્વસ્તોઽન્યમંત્રે પરમેષ્ઠિમંત્રઃ । કુશાસ્ત્રવાક્યૈર્નિહતાગમોક્તિઃ ।

કર્તુ વૃથા કર્મ કુદેવસંગાદવાંછિ હિ નાથ મતિભ્રમો મે ॥ ૧૨ ॥

નવકાર મંત્ર વિનાશ કીધો અન્ય મંત્રો જાણીને,
કુશાસ્ત્રનાં વાક્યોવડે હણી આગમોની વાણીને;
કુદેવની સંગતથકી કર્મો નકામાં આચર્યા,
મતિભ્રમણથી રત્નો ગુમાવી કાચ કટકા મેં ગ્રહ્યા.

(૧૩) આપને મૂકીને મેં કરેલી સ્ત્રીઓનાં વિલાસની ભજના.

વિમુચ્ય દગ્લક્ષ્યગતં ભવંતં, ધ્યાતા મયા મૂઢધિયા હૃદંતઃ ॥

કટાક્ષવક્ષોજગમીરનાભિ કટીતટીયાઃ સુદૃશાં વિલાસાઃ ॥ ૧૩ ॥

આવેલ દૃષ્ટિમાર્ગમાં મૂકી મહાવીર આપને,
મેં મૂઢધિયે હૃદયમાં ધ્યાયા મદનના આપને;

નેત્રખાણો ને પયોધર નાળી ને સુંદર કટી,
શણગાર સુંદરીઓતણા છટકેલ થઈ જોયાં અતિ.

(૧૪) સ્ત્રીમુખ દર્શનથી ઉત્પન્ન થયેલ રાગની તીવ્રતા.

હોલેક્ષણા વક્ત્રનિરીક્ષણેન, યો માનસે રાગલવો વિલમ્નઃ
ન શુદ્ધસિદ્ધાંતપયોધિમધ્યે, ધૌતોઽપ્યગાતારક કારણં કિમ્ ॥૧૪॥

મૃગનયણી સમ નારીતણાં મુખચંદ્ર નીરખવાવતી,
મુજ મન વિષે જે રંગ લાગ્યો અદ્ય પણ શુદ્ધ અતિ;
ને શ્રુતરૂપ સમુદ્રમાં ધોયા છતાં જાતો નથી,
તેનું કહો કારણ તમે બચું કેમ હું આ પાપથી.

(૧૫) દરિદ્ર છતાં માફ અભિમાન.

અંગં ન ચંગં ન ગણો ગુણાનાં, ન નિર્મલઃ કોઽપિ કલાવિલાસઃ ।
સ્ફુરત્પ્રભા ન પ્રભુતા ચ કાઽપિ, તથાઽપ્યહંકારકદર્થિતોઽહં ॥૧૫॥

સુંદર નથી આ શરીર કે સમુદાય ગુણુતણો નથી,
ઉત્તમ વિલાસ કળાતણો દેદીપ્યમાન પ્રભા નથી;
પ્રભુતા નથી તો પણ પ્રભુ અભિમાનથી અક્કડ કરે,
ચોપાટ ચાર ગતિતણી સંસારમાં ખેલ્યા કરે.

(૧૬) મહા મોહથી ગ્રસ્ત થયેલ મારી અપદશા.

આયુર્ગલ્લત્યાશુ ન પાપબુદ્ધિર્ગતં વયો નો વિષયાભિલાષઃ ।
યત્નશ્ચ મૈષજ્યવિધૌ ન ધર્મે, સ્વામિન્મહામોહવિહંબના મે ॥૧૬॥

આયુષ્ય ઘટતુંજાય તો પણ પાપબુદ્ધિ નવ ઘટે,
આશા જીવનની જાય પણ વિષયાભિલાષા નવ મટે;
ઔષધ વિષે કરે યત્ન પણ હું ધર્મને તો નવ ગંજું,
ખની મોહમાં મસ્તાન હું પાયા વિનાનાં ઘર આણું.

(૧૭) આપની વાણીની હાજરી છતાં અન્યની
વાણીનો કરેલ સ્વીકાર.

નાડ્ડમા ન પુણ્યં ન ભગ્નો ન પાપં, મયા વિદાનાં કદુગીરપીયમ્ ।
અધારિ કર્ણે ત્વયિ કેવલર્કે, પરિસ્ફુટે સત્યપિ દેવ વિદૂમાં ॥૧૭॥

આત્મા નથી પરભવનથી વળી પુણ્ય પાપ કશું નથી,
મિથ્યાત્વની કટુ વાણી મેં ધરી કાન પીધી સ્વાદથી;
રવિ સમ હતા જ્ઞાને કરી પ્રભુ આપથી તોપણ અરે,
દીવો લઈ કુવે પડ્યો ધિક્કાર છે મુજને ખરે.

(૧૮) મારાથી હારી જવાયેલ મનુષ્ય જન્મ.

ન દેવપૂજા ન ચ પાત્રપૂજા, ન શ્રાદ્ધધર્મશ્ચ ન સાધુધર્મઃ ।
લઘ્વાપિ માનુષ્યમિદં સમસ્તં, કૃતં મયાડરણ્યવિલાપતુલ્યં ॥૧૮॥

મેં ચિત્તથી નહિ દેવની કે પાત્રની પૂજા અહીં,
ને શ્રાવકો કે સાધુઓનો ધર્મ પણ પાળ્યો નહિ;
પામ્યો પ્રભુ નરભવ છતાં રણમાં રડ્યા જેવું થયું,
ધોળી તણા કુત્તા સમું મમ જીવન સહુ એણે ગયું.

(૧૯) જૈનધર્મ પામ્યા છતાં કલપવૃક્ષાદિકની કરેલી સ્પૃહા.

ચક્રે મયાડસત્સ્વપિ કામધેનુ કલ્પદુર્ચિતામણિપુ સ્પૃહાર્તિઃ ।
ન જૈનધર્મે સ્ફુટશર્મદેડપિ, જિનેશ મે પદ્ય વિમૂઢભાવમ્ ॥૧૯॥

હું કામધેનુ કલપતરૂ ચિંતામણિના પ્યારમાં,
ખોટા છતાં જાળ્યો ઘણું બની લુબ્ધ-આ સંસારમાં;
જે પ્રગટ સુખ દેનાર તહારો ધર્મ તે સેવ્યો નહિ,
મુજ મૂર્ખ ભાવોને નિહાળી નાથ કર કરણા કંઈ.

(૨૦) વિપર્યાસ બુદ્ધિ.

સન્દ્રોગલીલા ન ચ રોગકીલા, ધનાગમો નો નિધનાગમશ્ચ ।

દારા ન કારા નરકસ્ય ચિત્તે, વ્યચિંતિ નિત્યં મયકાઽધમેન ॥૨૦॥

મેં ભોગ સારા ચિંતવ્યા તે રોગસમ ચિંત્યા નહિ,
આગમન ઇચ્છ્યું ધનતાણું પણ મૃત્યુને પ્રીછ્યું નહિ;
બહિ ચિંતવ્યું મેં નર્ક કારાગ્રહ સમી છે નારીઓ,
મધુભિદુની આશામહી ભય માત્ર હું ભુલી ગયો.

(૨૧) મારા જન્મની નિષ્ફળતા.

સ્થિતં ન સાધોર્ઘ્નદિ સાધુવૃત્તાન્, પરોપકારાન્ન યશોઽર્જિતં ચ ।

કૃતં ન તીર્થોદ્ધરણાદિ કૃત્યં, મયા મુધા હારિતમેવ જન્મ ॥૨૧॥

હું શુદ્ધ આચારોવડે સાધુ હૃદયમાં નવ રહ્યો,
કરી કામ પર ઉપકારના યશ પણ ઉપાર્જન નવ કર્યો;
વળી તીર્થના ઉદ્ધાર આદિ કોઈ કાર્યો નવ કર્યાં,
ફોગટ અરે ! આ લક્ષ ચોરાશીતણું ફેરા કર્યાં.

(૨૨) સંસારસમુદ્રનો પાર ઉતરવા માટે સાધનનો અભાવ.

વૈરાગ્યરંગો ન ગુરુદિતેષુ, ન દુર્જનાનાં વચનેષુ શાંતિઃ ।

નાઽધ્યાત્મલેશો મમ કોઽપિ દેવ, તાર્યઃ કથંકારમયં ભવાવ્ધિઃ ॥૨૨॥

શુદ્ધ વાણીમાં વૈરાગ્ય કેરો રંગ લાગ્યો નહિ અને,
દુર્જનતાણાં વાડ્યો મહી શાંતિ મળે ક્યાંથી મને ?
તરફ કેમ હું સંસાર આ અધ્યાત્મ તો છે નહિ જરી,
તુટેલ તળીયાનો ઘડો જખથો ભરાયે કેમ કરી.

(૨૩) ભુત, વર્તમાન તથા ભવિષ્ય ત્રણે જન્મ

હું તો હાર્યો !!

પૂર્વે ભવેઽકારિ મયા ન પુણ્ય માગામિ જન્મન્યપિ નો કરિષ્યે ।

યદીદ્રશોઽહં મમ તેન નષ્ટા, મૂતોદ્ભવદ્ ભાવિભવત્રયીશ ॥૨૩॥

મેં પરભવે નથી પુણ્ય કીધું ને નથી કરતો હજી,
તો આવતા ભવમાં કહો ક્યાંથી થશે હે નાથજી ?
ભૂત ભાવી ને સાંપ્રત્ ત્રણે ભવ નાથ હું હારી ગયો,
સ્વામી ત્રિશંકુ જેમ હું આકાશમાં લટકી રહ્યો.

(૨૪) પ્રભુનું સર્વજ્ઞત્વ સૂચન.

કિં વા મુધાઽહં बहुधा सुधाभुक् पूज्य त्वदग्रे चरितं स्वकीयं ।
जल्पामि यस्मात् त्रिजगत्स्वरूप निरूपकस्त्वं कियंदेतदत्र ॥૨૪॥

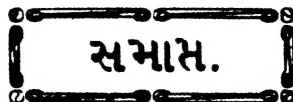
અથવા નકામું આપ પાસે નાથ શું બકવું ઘણું ?
હે દેવતાના પૂજ્ય ! આ ચારિત્ર મુજ પોતાતણું;
જાણો સ્વરૂપ ત્રણ લોકનું તો માહરું શું માત્ર આ,
જ્યાં કોડનો હિસાબ નહિત્યાં પાઘની તો વાત ક્યાં ?

(૨૫) છેલ્લી આંતરિક વિજ્ઞાપિ.

दीनोद्धारधुरंधरस्त्वदपरो नास्ते मदन्यःकृपा—
पात्रं नात्र जने जिनेश्वर तथाप्येतां न याचे भ्रियम् ।
किंत्वहंभिदमेव केवलमहो सद्बोधिरत्नं शिवं,

श्रीरत्नाकरमंगलैकनिलय श्रेयस्करं प्रार्थये ॥૨૫॥

હોરાથી ન સમર્થ અન્ય દીનનો ઉદ્ધારનારો પ્રભુ,
મહારાથી નહિ અન્ય પાત્ર જગમાં જોતાં જડે હે વિભુ;
મુક્તિ મંગળ સ્થાન ! તોય મુજને ઈચ્છા ન લક્ષ્મીતણી,
આપો સમ્યગ રત્નશ્યામ જીવને તો તૃપ્તિ થાયે ઘણી.

સમાપ્ત.

